

ЖОГОРКУ ЖАНА КЕСИПТИК ОКУУ

ВЫСШЕЕ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ

HIGHER AND PROFESSIONAL EDUCATION

*Акматкулов Асылбек,
И. Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик
техникалык университети
педагогика илиминин доктору, профессор*

*Калмаматов Бакалбай Айтиевич
И. Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик
техникалык университети
изденүүчү*

**БАШТАПКИ КЕСИПТИК БИЛИМ БЕРҮҮДӨ МОДУЛДУК ОКУТУУНУН
АРТЫКЧЫЛЫКТАРЫ**

*Акматкулов Асылбек,
доктор педагогических наук, профессор
Кыргызский государственный технический
университет им. И. Раззакова*

*Калмаматов Бакалбай Айтиевич
соискатель
Кыргызский государственный технический
университет им. И. Раззакова*

**ПРЕИМУЩЕСТВА МОДУЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОМ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ**

*Akmatkulov Asylbek,
doctor of pedagogical sciences, professor
Kyrgyz State Technical University named
after I. Razzakova*

*Kalmamatov Bakalbay Aytievich
applicant
Kyrgyz State Technical University named
after I. Razzakova*

**THE ADVANTAGES OF MODULAR TRAINING IN VOCATIONAL
EDUCATION**

Аннотация: Макалада баишталгыч кесиптик билим берүүдө окутуунун модулдук системасынын тажрыйба-эксперименталдык изилдөөнүн жыйынтыктары далилденген артыкчылыктары, ошондой эле эксперименталдык иштин масштабы, экспериментал-

дык иштерге Эл аралык уюмдардын финансылык жардамдарын кантип тартуу керектиги тууралуу да баяндама берилет.

Аннотация: В данной статье даются преимущества модульной системы в начальном профессиональном образовании, доказанные результатами опытно-экспериментального исследования, а также масштаб опытно-экспериментальной работы, способы привлечения финансовой поддержки международных организаций.

Annotation: This article provides the advantages of a modular system in initial vocational education proved by results of experimental studies, as well as the scale of experimental work, ways to attract financial support of international organizations.

Түйүндүү сөздөр: модулдук окутуу системасы, тажрыйба аркылуу окутуу модели, окутуунун академиялык модели, баиталгыч кесиптик билим берүү, кесиптик-техникалык билим берүү, окуу-методикалык комплекс, рыноктук мамиле, эмгек рыногу.

Ключевые слова: модульная система обучения, обучение через опыт, академический модель обучения, начальное профессиональное образование, профессионально-техническое образование, учебно-методический комплекс, рыночные отношения, рынок труда.

Key words: modular system of learning, learning through experience, academic training model, initial vocational education, vocational education, educational-methodical complex, market relations, the labour market.

Белгилүү болгондой, мурдагы СССРдин тушунда пландык экономика өкүм сүргөн. Эл чарбасынын бардык тармактары, анын ичинде кесиптик-техникалык билим берүү да мамлекеттик пландоонун көзөмөлү менен иштеген. Тактап айтканда, өлкөгө керектүү жумушчу адистердин саны да, камсыздалы-

шы да мамлекеттик пландоодо алдын ала аныкталып, методикалык көрсөтмөлөр тиешелүү илимий мекемелер аркылуу иштелип чыгып, кесиптик-техникалык билим берүү мекемелерине тийиштүү мамлекеттик органдар аркылуу жеткирилип турган. Кесиптик-техникалык билим берүү окуу жайларынын материалдык-техникалык, илимий-методикалык, финансылык, кадрдык жана мотивациялык камсыздалыштары мамлекет тарабынан ишке ашырылып турган.

Алсак, кесиптик-техникалык билим берүүнүн мазмунун, методдорун, формаларын, каражаттарын өркүндөтүү максатында көптөгөн илимий-методикалык изилдөөлөр (Т.И. Алиев, Г.А. Атакеева, С.Я. Батышев, А.П. Беляева, В.С. Леднев, А.П. Сейтешев ж.б.) жүргүзүлүп, алынган натыйжаларды практикада колдонуу боюнча методикалык сунуштар өз учурунда ишке ашырылып тургандыгы жалпы тармакта ошол кезде эмгектенген кесипкөйлөргө белгилүү. Ал кезде мугалим менен өндүрүштүк устат даяр окуу программалар, китептер, методикалык колдонмолор, көрсөтмөлөр ж.б. камсыздалып турган. Окуу-методикалык комплекстердин бардыгы типтүү болуп, жекече демилгелүүлүк, чыгармачылык, өз алдынчалык, ийкемдүүлүк көп колдоого алынган эмес.

Ал эми азыр ааламдашуу жана маалыматташуу процессинин таасири менен эгемендүү Кыргыз коомунун экономика, маданият жана социалдык чөйрөлөрүндө чоң ылдамдыкта жүрүп жаткан өзгөрүүлөр башталгыч кесиптик билим берүү системасынын алдына мындай милдетти койду: өлкөнүн өнүгүү перспективаларына туура келген кесиптик тажрыйбага ээ болууга умтулган, кесиптик чеберчилиги жогору, заманбап техниканы өтө жогорку деңгээлде колдоно алган, эмгек базарындагы атаандаштыкка жөндөмдүү, мекенчил, иш билги, ийкемдүү, чечкиндүү, туруктуу, командада иштей билген, өз алдынча

ой жүгүрткөн, чыгармачыл, эмгекчил жумушчу кадрларды жана ишкер адамдарды даярдоо. Бул милдеттер өз кезегинде башталгыч кесиптик билим берүүнү ишке ашырып жаткан кесиптик лицейлердин материалдык-техникалык, илимий-методикалык, кадрдык жана финансылык жактарын өркүндөтүүнү талап кылат.

Аталган талаптарды ишке ашырууда мурдагы СССРдин тушунда жүргүзүлгөн методикалык, педагогикалык жана психологиялык изилдөөлөрдүн жыйынтыктары, тийиштүү методикалык сунуштары алсыз болуп калгандыгы талашсыз. Мындагы эң чоң айырмачылык – мугалим мурдагыдай билимдин булагы боло албай калды. Педагог адистердин даярдыгы учурдагы талаптарга жооп бербей жаткандыгы талашсыз. Тиешелүү түрдө, квалификацияны жогорулатуу мекемелеринде да учур талабына шайкеш келүү милдетин чечүү күн тартибинде болуп калды.

Мындан башталгыч кесиптик билим берүү тармагын түп-тамырынан реформалоо милдети келип чыкты. Анын түпкү максаты – кесиптик-техникалык билим берүү системасын рыноктук мамилелердин негизинде өнүктүрүү. Бул багытта өлкөдө тиешелүү мыйзамдык базалар түзүлө баштады. Анын негизинде эл аралык уюмдардын колдоосу менен кесиптик-техникалык билим берүү системасында инновациялык процесстер жүргүзүлүп, айрым педагогикалык эксперименттер болуп жатат. Бул өңүттөн алганда, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Кесиптик-техникалык билим берүү агенттиги менен Евросоюздун, Азия өнүктүрүү банкынын, Бүткүл дүйнөлүк банктын ж.б. бир катар Эл аралык уюмдардын келишимдик негиздеги кызматташтыктарын белгилей кетүү абзел. Кызматташтыктын натыйжасында кесиптик-техникалык билим берүү тармагы, тагыраак айтканда, айрым кесиптик

лицейлер материалдык-техникалык, илимий-методикалык, финансылык жактан колдоолорду алышты. Өзгөчө илимий-методикалык жактагы иштер жумушчу кадрларды даярдоодо, ошондой эле окутуучулардын, устаттардын, жетекчилердин квалификацияларын жогорулатууда маанилүү ролду ойноду.

Ошондой алгылыктуу демилгелердин дагы бири – бул кесиптик-техникалык билим берүүдө модулдук окутуу технологиясын киргизүү. Мында, албетте, Евросоюздун финансылык колдоосу менен ишке ашырылган долбоорду айта кетүү жөндүү деп эсептейбиз. Эксперименталдык иштер Нарын облусунун №№15, 40, 32, Талас облусунун №№41, 6, 90, Чүй облусунун №№28, 43, 18, Жалал-Абад облусунун №№89, 36, 1, Ош облусунун №№12, 67, 58, Баткен облусунун №№7, 48, 57, Ыссык-Көл облусунун №№22, 81 кесиптик лицейлеринин жана «Билим» окуу борборунун базасында Европалык Биримдиктин Кыргыз Республикасындагы кесиптик билим берүүнү колдоо максатындагы Гранттык программасы каржылаган «Элет жашоочуларынын эмгекке ийгиликтүү жайгашуусун жана кирешелерин жогорулатуу үчүн заманбап жана инновациялык кесиптик билим алуу мүмкүнчүлүгүн кеңейтүү» долбоорунун алкагында ишке ашырылды.

Экспериментке катышкан кесиптик лицейлердин жамааттары күбө болгондой, мында тажрыйба аркылуу модулдук окутуу модели колдонулду. Ал эми традициялык окутууда, жалпыга белгилүү болгондой, академиялык модель колдонулат. Академиялык модель менен тажрыйба аркылуу окутуу модели түп-тамырынан дал келбегендигин байкоого болот. Анткени, академиялык окутууда басым теориялык билимге, ал эми тажрыйба аркылуу окутууда – конкреттүү тажрыйбалардан турган компетенцияларга жасалат. Ушуга байланыштуу эксперименталдык иштердин жүрүшүндө адегенде мугалимдер-

дин жана устаттардын модулдук системада иштөө компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу багытында системалуу түрдө семинарлар, тренингдер, жакынкы жана алыскы чет өлкөлөр (Украина, Казахстан, Швейцария, Германия) менен тажрыйба алмашуулар үзгүлтүксүз өткөрүлдү.

Чындыгында, XX кылымдын ортосунан баштап, мурдагы СССРдин аймагында модулдук ыкманы окутуу процессинде пайдалануу (А. Артемов, А.П. Беляева, К.Я. Вазина, И.Н. Васильева, В.М. Гараев, В.Д. Лобашев, М.А. Чошанов, П.А. Юцевичене ж.б.), ал эми окуу ишмердүүлүктү модулдук негизде уюштуруу технологиясы (И.К. Аркадьева, С.Я. Батышев, В.П. Беспалько, Н.В. Борисова, Ю.С. Браун, Л.П. Варенова, М.В. Кларин ж.б.) системалуу изилденип келе жаткандыгын белгилей кетели. Модулдук мамилени окутуунун түрдүү деңгээлдеринде колдонуу тажрыйбаларын чагылткан көптөгөн ата мекендик жана чет өлкөлүк илимий-методикалык мүнөздөгү эмгектер (Д.Б. Бабаяев, Дж.У. Байсалов, А.П. Беляева, С.Я. Батышев, П.И. Беспалов, Л.П. Варенова, С.Н.Гаврилов, Л.П. Голошёкина, С.А. Заливчай, А.В. Капитонов, Н.В. Лаврентьева, В.Н. Лебедев, А.В. Макаров, В.К. Маригодов, А.С. Мисетов, В.Н. Щумякова ж.б.) жарык көргөндүгүн да белгилей кетели.

Эми биздин эксперименталдык изилдөөнүн жыйынтыктары жана аларды Кыргызстандын бул эксперименталдык изилдөөгө катышпаган бардык кесиптик лицейлерге жайылтуу боюнча сунуштарга токтололу.

Жогоруда айтылгандай, эксперименталдык ишке республиканын жети облусундагы 21 кесиптик лицей тартылды. Тактап айтканда, ар бир облустан 3 кесиптик лицей катышты. Алардын бирөө облустук борбордо жайгашкан. Ошондой лицейлердин бири – Ош шаарындагы №12 кесиптик-техникалык окуу жайы. Анын жетекчиси – ушул эксперимен-

талдык ишке башынан аягына чейин катышкан, эл аралык уюмдардын долбоорлорунун демилгелерин активдүү колдоп, жыйынтыктарын жогорулатууга өз сунуштарын убагында берип келген. Мындан сырткары, ал эл аралык уюмдар менен кызматташууга чейин эле Ош облусунун №67, №58 жана №12 кесиптик лицейлеринде тажрыйба аркылуу окутуу менен модулдук системаны айкалыштырып окутуу боюнча эксперименталдык изилдөө иштерин жүргүзгөн. Алынган жыйынтыктарды Кыргызстандын бардык аймактарына жайылтуу демилгесин АӨБ, Европа билим берүү фонду сыяктуу эл аралык уюмдар колдоого алышкан.

Ар бир окуу жайдын аймагында эмгек рыногундагы суроо-талаптарды жана сунуштоолорду изилдөөнүн натыйжасында үчтөн кесип тандалып, Кыргызстанда биринчи жолу ушул кесиптер боюнча тиешелүү педагогдордун жана устаттардын акыл күчү менен окуу модулдары иштелип чыгып, эмгек рыногуна сунушталды. Курстар кыска мөөнөттүү болуп, 3 айдан 6 айга чейин созулду.

Жыйынтыгында, *Ош* облусу боюнча:

№58 кесиптик лицейде – повар-кондитер, электрогаз ширетүүчү, автослесарь;

№12 кесиптик лицейде – гипсокартонщик, тигүүчү, электргаз ширетүүчү;

№67 кесиптик лицейде – повар-официант, автослесарь, ПК оператор;

Баткен облусу боюнча:

№7 кесиптик лицейде – Электрогаз ширетүүчү, ПК оператор, Повар-кондитер;

№57 кесиптик лицейде – Электрогаз ширетүүчү, Повар-кондитер, столяр-плотник;

№48 кесиптик лицейде – Электрогаз ширетүүчү, Повар-кондитер, гипсокартонщик;

Жалал-Абад облусу боюнча:

№1 кесиптик лицейде – Электрогаз ширетүүчү, тигүүчү, автоэлектрик-слесарь;

№36 кесиптик лицейде – Электрогаз ширетүүчү, автоэлектрик-слесарь;

№89 кесиптик лицейде – Электрогаз ширетүүчү, тигүүчү, электромонтер;

Нарын облусу боюнча:

№15 кесиптик лицейде – Электрогаз ширетүүчү, тигүүчү, ПК оператору;

№32 кесиптик лицейде – Электрогаз ширетүүчү, ПК оператор, столяр-плотник;

№40 кесиптик лицейде – тигүүчү, ПК оператор, столяр-плотник;

Ыссык-Көл облусу боюнча:

№22 кесиптик лицейде – электрогаз ширетүүчү, тигүүчү, ПК оператор;

№81 кесиптик лицейде – ПК оператор, тракторист-машинист, повар;

«Билим» борбору – Электрогаз ширетүүчү, тигүүчү, ПК оператор;

Чүй облусу боюнча:

№18 кесиптик лицейде – пекарь-кондитер, тигүүчү, чачтарач;

№28 кесиптик лицейде – Электрогаз ширетүүчү, тракторист-машинист, повар;

№43 кесиптик лицейде – тигүүчү, ВС категориядагы айдоочу, повар;

Талас облусу боюнча:

№6 кесиптик лицейде – тигүүчү, столяр-плотник, тракторист-машинист;

№41 кесиптик лицейде – электрогаз ширетүүчү, тигүүчү, тракторист-машинист;

№90 кесиптик лицейде – Электрогаз ширетүүчү, тигүүчү; ПК оператор адистиктери бекитилди.

Эксперименталдык иштин натыйжаларын жалпы түрдө төмөнкү таблицадан көрүүгө болот.

№	Кесиптин аталышы	Тайпа	Окуучунун саны	Оргочо балл
1	Айдоочу	Башы	15	1,9
		Аягы	15	4,1
2	Навайчы- кондитер	Башы	27	2,2
		Аягы	27	4,7
3	Ашпозчу- кондитер	Башы	139	2,5
		Аягы	139	4,5
4	Мейманкана тейлочу	Башы	13	1,6
		Аягы	13	4,4
5	Автослесарь	Башы	126	2,25
		Аягы	124	4,3
6	Электромонтер	Башы	10	2,4
		Аягы	10	4,6
7	ПК оператор	Башы	187	2,1
		Аягы	184	4,5
8	Тигүүчү	Башы	137	2,14
		Аягы	137	4,48
9	Электргаз ширеткич	Башы	351	1,8
		Аягы	351	4,4
10	Жыгач уста	Башы	43	2,5
		Аягы	43	4,5
11	Тракторчу	Башы	64	2
		Аягы	64	4,4

Эксперимент үчүн контролдук кесиптик лицейлерди тандап алсак болмок, бирок натыйжа баары бир жогору болоруна ишендик. Анткени, тандалып алынган окуу жайлардын материалдык-техникалык базасы заманбап техникалар, оргтехникалар менен жабдылды. Мугалимдери, устаттары атайын курстардан өткөрүлүп, чет өлкөлөрдө тажрыйба алмашууларга катышышты. Окуу-методикалык материалдар эл аралык нормаларга ылайык модулдук системада иштелип чыкты. Финансылык камсыздалышында да мугалимдер үчүн да, администрация үчүн да, устаттар үчүн да атайын колдоолор болуп турду. Мындай шартта аткарылган иштин натыйжасы албетте жогору болот.

Жогоруда келтирилген жыйынтыктарды сапаттык жактан дагы бир ирет талдап көрөлү. Эксперименттин башталышында белгилүү болгондой, ар бир облустан тартылган 3 кесиптик лицейдин бирөө облустук борбордо жайгашкан. Мисалы, №12 кесиптик лицей Ош шаарында, №18 кесиптик лицей Бишкекте, №22 кесиптик лицей Балыкчыда, №1 кесиптик лицей Жалал-Абадда, №6 кесиптик лицей Талас шаарында, №57 кесиптик лицей Баткен шаарында, №7 кесиптик лицей Кызыл-Кыя шаарында жайгашкан. Идея боюнча булардагы жыйынтыктар калган элет жериндеги кесиптик лицейлерде алынган натыйжалардан жогору болушу керек эле, бирок таблицаларда көрсөтүлгөн фактылар ал идеяны четке кагып жатат. Бул эмнени түшүндүрөт? Тажрыйба аркылуу модулдук окутуу модели окуу жайдын жайгашкан жеринен, инфраструктуралык өзгөчөлүктөрдөн, маалыматтык-коммуникациялык жабдылуудан, аларга көрсөтүлүп жаткан артыкчылыктардан көз каранды эместигин далилдеп турат.

Айрым адистиктер боюнча киришүүнүн алдындагы жыйынтык, мисалы, «Өздөштүрүү сапаты» деген критерий боюнча «0» бо-

луп калган. Алсак, Нарын облусу, «Жыгач уста» адистигинде, Талас облусу, «Тракторчу», Баткен облусу, «ПК оператор», Жалал-Абад облусу, «Газэлектр ширетүүчү» ж.б. Бирок, акыркы жыйынтыктарды карасак, алар абдан жогору болуп турат. Демек, тажрыйба аркылуу модулдук окутуу модели окуучунун алгачкы даярдыгынан да көз каранды эмес деген тыянакка келүүгө болот.

Биздин Ош шаардык №12 кесиптик лицейде «Гипсокартончу», «Тигүүчү», «Электргаз ширетүүчү» адистиктери боюнча тайпалар ушул модулдук системада кесиптик билим алышты. Бизде бүткүл Кыргызстан боюнча өткөрүлгөн ушул педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары бар. Жыйынтык абдан жогору болгондугун алынган экзамендердин, тесттердин натыйжалары, мугалимдердин, устаттардын, бүтүрүүчүлөрдүн позитивдүү пикирлери тастыктайт.

Эгерде Евросоюздун финансылык колдоосу астында ишке ашырылган бул долбоордун алкагында өткөрүлгөн педагогикалык эксперименттин мазмуну, жүрүшү, аралыктагы жана акыркы натыйжалары кызыктырса, тиешелүү кесиптик лицейлердин китепканаларынан, методикалык борборлорунан барып таанышууга болот.

Кыргызстан боюнча 21 кесиптик лицейдин тажрыйба аркылуу модулдук окутуу боюнча педагогикалык тажрыйбаларын үйрөнүү, жалпылоо жана жайылтуу маселесин АПТО колго алса жакшы болот эле. Экинчиден, биздеги болгон модулдарды дагы да өркүндөтүп, Кыргызстандын кесиптик лицейлерине жеткирилсе, үчүнчүдөн, мугалимдер жана устаттар үчүн ошол эксперименталдык лицейлердин базаларында семинарлар уюштурулса, тажрыйба алмашуу өз натыйжаларын берер эле деген ойдобуз.

Адабияттар:

1. Артемов А. Модульно-рейтинговая система/А.Артемов, Н.Павлов, Т. Сидорова. //Высшее образование в России, 1999. №4, С. 121-125.
2. Беляева А.П. Интегративно-модульная педагогическая система профессионального образования [Текст] / А.П. Беляева. СПб.: Радом, 1997. - 225 с.
3. Вазина К.Я. Модульное обучение и саморазвитие человека [Текст] / К.Я. Вазина. - Н. Новгород, 1991. 140 с.
4. Васильева И.Н. Интегративное обучение и модульные педагогические технологии [Текст] / И.Н. Васильева, О.А. Чепенко // Специалист. 1997. - № 6. -С. 12-15.
5. Гараев В.М. Принципы модульного обучения [Текст] / В.М. Гараев С.И. Куликов Е.М. Дурко // Вестник высшей школы. 1997. - № 8. - С. 30-33.
6. Глазунов А.Т. Приоритеты модернизации начального профессионального образования [Текст] / А.Т. Глазунов // Образование и наука. 2002. № 5. С. 8-13.
7. Чошанов М.А. Теория и технология проблемно-модульного обучения в профессиональной школе [Текст]: Дисд-ра пед. наук./ М.А. Чошанов. - Казань, 1996. - 300 с.
8. Юцявичене П.А. Теория и практика модульного обучения [Текст]/ П. Юцявичене. – Каунас: Швиеса, 1989. – 272 б.

*Рецензент: п.и.к., доцент
Иманкулов М.К.*